

УПА – АРМІЯ НЕСКОРЕНОГО НАРОДУ

(80 років від часу створення)

Рекомендаційний список літератури

Український визвольний рух, який на початку ХХ століття вилився у національну революцію 1917–1921 років, не спинився після її поразки, а трансформувався у збройне підпілля. На Західній Україні, яка відійшла до Польщі, розгорнула діяльність Українська військова організація, що мала завадити закріпленню окупаційної влади. До організації ввійшли переважно ветерани військових формувань Української революції. З'явилися також молодіжні націоналістичні гуртки. У 1929 році обидві течії об'єдналися та створили Організацію українських націоналістів. До 1938 року її очолював полковник Січових Стрільців Євген Коновалець. Протягом 1930-х років ОУН зростала чисельно та територіально, її підпільні структури охоплювали більшість теренів Західної України. У березні 1939 року її представники брали активну участь у захисті новопроголошеної Карпатської України. Одним із найважчих в історії організації став період 1939–1941 років, коли Західну Україну було приєднано до СРСР. Тоді ОУН вперше зіткнулася із репресивною машиною СРСР – НКВД. Відчайдушний спротив комуністичному режиму призвів до численних втрат: за різними даними, від 16 до 35 тисяч арештованих і страчених оунівців. Проте навіть за жорстких умов у перші дні

німецько-радянської війни ОУН розгорнула масове антирадянське повстання.

Увесь 1942 рік оунівці присвятили підпільній пропагандистській боротьбі проти нацистів і їхніх союзників. Згодом для захисту місцевого населення від окупаційного свавілля почали створювати збройні загони. В жовтні на спеціальній військовій конференції ОУН було ухвалено рішення про початок створення повстанських відділів, які згодом отримали назву Українська повстанська армія. Регіоном, де почала діяти УПА, стала Волинь, оскільки там були:

- сприятливі природно-географічні умови (великі важкодоступні лісові масиви);
- високий рівень національної свідомості населення (підпільна мережа ОУН тут нараховувала кілька тисяч учасників);
- зосереджені сили радянського партизанського руху.

Від 1944 року збройна боротьба УПА охопила Надсяння та Холмщину. Таким чином було завершено формування територіальної структури УПА, яка діяла на території сучасних Волинської, Рівненської, Житомирської, Київської, Черкаської, Хмельницької, Вінницької, Тернопільської, Івано-Франківської, Львівської, Закарпатської областей, східних землях Прикарпатського та Люблінського воєводств Польщі.

Воїни «лісової армії» були виховані тими націоналістами, які пережили 1917–1920 роки. Представники УПА не тільки боролися за Україну всіма доступними методами, але й без вагань жертвували життям: якщо «криївку» знаходили радянські розвідники, то її мешканці найчастіше негайно вчиняли самогубство, щоб не датися живими в руки ворога.

В УПА була чітка структура із субординацією, розклад і жорстка дисципліна. Наприклад, вживання алкоголю (без дозволу командира) каралося розстрілом. Багато істориків вивчали і надалі вивчають УПА як ідеальний приклад підпільної організації.

Лише протягом 1948–1952 років у підпільних друкарнях було надруковано 350 тисяч листівок, брошур, книжок та іншої нелегальної літератури, попри дефіцит паперу. Близько 20 відсотків з них адресувалися українській молоді, закликаючи не вступати до комсомолу і не піддаватися зросійщенню.

За часів існування УПА було споруджено приблизно 10 тисяч криївок, у яких розміщувалися збройні склади, лікарні, друкарні й

навіть швейні цехи. Схованки могли знаходитися як в лісі, так і «маскувалися» в сільських хатах.

Деякі з воїнів УПА вийшли зі своїх криївок уже після проголошення незалежності України в 1991 році.

В сучасному В'єтнамі туристам показують цілі системи підземних схованок з часів антиамериканського спротиву, які «в'єтконівці» будували за зразками упівських криївок. Досвід спорудження українських повстанських схованок передали їм військові фахівці з СРСР. У часи повоєнного протистояння на теренах Галичини та Волині радянські спецслужби ретельно вивчали методику побудови та маскуванню криївок. Тому документували конструкцію кожного виявленого «бункру», розраховуючи у майбутньому при нагоді використати. Така нагода з'явилася через 20 років у В'єтнамі.

Джерела:

<https://armyinform.com.ua/2020/10/14/sogodni-den-ukrayinskoyi-povstanskoyi-armiyi/>
<https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/vchytelyam/metodychni-rekomendaciyi/sylaneskorenyh-ukrayinska-povstanska>
http://na-skryzhalyah.blogspot.com/2016/03/blog-post_61.html

1. Андрушків, Б. Незабутий біль [Текст] : славним борцям за незалежність України, воїнам УПА та людям які жили в цей період, присвячується / Б. Андрушків. — Тернопіль : Мальви, 1994. — 120 с.
2. Воляннюк, С. Документи і матеріали ОУН і УПА в Державному архіві Тернопільської області [Текст] / С. Воляннюк // Тернопільський осередок Наукового товариства ім. Шевченка : збірник праць / відпов. ред. М. Андрейчин ; ред. тому: Ф. Полянський, Е. Бистрицька. — Тернопіль : ТОВ «Терно-граф», 2018. — Т. 11. Архіви Тернопільщини. — С. 23—39.
3. Гермаківський, І. На чатах волі [Текст] : безпретензійні штрихи з життя й боротьби підпільників і воїнів ОУН-УПА за незалежну Українську державу [Текст] / І. Гермаківський. — Тернопіль : Джура, 2001. — 192 с.
4. Гермаківський, І. Нам перелогои орать [Текст] : штрихи з життя і боротьби членів ОУН — підпільників і воїнів УПА проти окупантів,

- за незалежну Українську державу. Кн. 2 / І. Гермаківський. — Тернопіль : Лілея, 2002. — 240 с.
5. Євген Коновалець (1891—1938) [Текст] // Україна — єдина країна. Традиції, обряди, побут. Пам'ятки України. Люди, що змінили Україну. — Київ : Видавництво Глорія, 2016. — С. 270.
 6. Заведнюк, В. Ф. Вони вмирили, їм сурми не грали... [Текст] : (документи, спогади, коментарі) / В. Ф. Заведнюк. — Тернопіль : Укрмедкнига, 2000. — 532 с.
 7. Киричук, Ю. Історія УПА [Текст] / Ю. Киричук ; відп. за вип. П. Маленький ; ред. Б. В. Проник. — Тернопіль : Редакційно-видавничий відділ управління по пресі, 1991. — 68 с.
 8. Кліщ, М. Спогади повстанця [Текст] / М. Кліщ. — Тернопіль : Укрмедкнига, 2009. — 166 с.
 9. Криштопа, О. Бій під Гурбами [Текст] / О. Криштопа, А. Охрімович // Україна загартована болем. Тисяча років самотності : за матеріалами авторської програми «Машина часу». — Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2015. — С. 400—421.
 10. Кук, В. Роман Шухевич. Державний муж і командир легендарної УПА, (загинув 5 березня 1950 р.) [Текст] / В. Кук. — Київ : Українська Видавнича Спілка, 2005. — 32 с. — (До 55-тої річниці загибелі командира УПА Романа Шухевича).
 11. Марчук, І. Гурби: квітень 1944-го [Текст] / І. Марчук, О. Тищенко. — Рівне : «Міжнародний поліграфічний центр», «Перспектива», 2002. — 48 с.
 12. Полянський, О. Армія нескорених [Текст] : до 60-річчя УПА / О. Полянський. — Тернопіль : Підручники & посібники, 2002. — 48 с.
 13. Потикевич-Заболотна, М. Нам дуже треба жити [Текст] : спогади, вірші-пісні медсестри УПА і політв'язня / М. Потикевич-Заболотна. — Тернопіль : Лілея, 1996. — 135 с.
 14. Роман Шухевич — «Тарас Чупринка» (1907—1950) [Текст] // Українська повстанська армія. Відповідь нескореного народу : книга-каталог виставки / І. Бігун [та ін.]. — Київ, 2017. — С. 37.
 15. Роман Шухевич (1907—1950) [Текст] // Україна — єдина країна. Традиції, обряди, побут. Пам'ятки України. Люди, що змінили Україну. — Київ : Видавництво Глорія, 2016. — С. 283.
 16. Скільський, Д. Звитязці незборимої нації. Коломийська і Буковинська округи ОУН-УПА у світлинах [Текст] / Д. Скільський. — Тернопіль : ТОВ «Новий колір», 2015. — 130 с.

17. Содоль, П. Українська повстанська армія, 1943—1949 [Текст] : довідник другий / П. Содоль. — Нью-Йорк : Пролог, 1995. — 295 с.
18. Станиславів, В. Ліс приймає повстанців [Текст] / В. Станиславів, Ю. Макух. — Міннеаполіс ; Міннесота ; США, 1997. — 235 с.
19. Українська повстанська армія. Відповідь нескореного народу [Текст] : книга-каталог виставки / І. Бігун, В. Бірчак, Л. Бондарук. — Київ, 2017. — 66 с.
20. Шкляр, В. Троща [Текст] : Роман / В. Шкляр. — Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2017. — 417 с.

* * * * *
* * * * *

21. Бандурка, І. Її любов до Бога та України була вагомішою за життя [Текст] : [визначна діячка визвольного руху Катерина Зарицька, член ОУН-УПА] / І. Бандурка // Свобода. — 2018. — 31 серп. — С. 3.
22. Бандурка, І. Служив національній ідеї вірою і правдою : 110 років тому — 17 листопада 1910 року народився діяч ОУН і УПА, крайовий провідник ОУН Закерзонського краю (1945—1947), редактор, публіцист, лицар Золотого Хреста Заслуги 1 кл. (1946) Старух Ярослав-Михайло [Текст] / І. Бандурка // Свобода. — 2020. — 20 листоп. — С. 3.
23. Борсук, Я. Про що гомоніла троща [Текст] : [роман Василя Шкляра «Троща» відтворює збройну боротьбу ОУН-УПА] / Я. Борсук // Вільне життя плюс. — 2018. — 10 серп. — С. 6.
24. Васильчук, С. «Помремо, але не скоримся...» [Текст] : [УПА — армія нескорених] / С. Васильчук // Військо України. — 2017. — № 10. — С. 62—64.
25. Віват, І. Легендарний командир УПА «Бистрий» [Текст] : до 100-річчя з дня народження [Петра Михайловича Хамчука, командира куреня «Сірі вовки»] / І. Віват // Вільне життя плюс. — 2019. — 5 лип. — С. 4 ; 12 лип. — С. 4.
26. Воляннюк, С. Зродились ми великої години [Текст] : [ОУН-УПА на теренах Тернопільщини] / С. Воляннюк, Є. Філь // Свобода. — 2018. — 12 жовт. — С. 3 ; 19 жовт. — С. 3.
27. Гадуп'як, С. М. Терни й героїка славної УПА [Текст] / С. М. Гадуп'як // Вільне життя плюс. — 2018. — 12 груд. — С. 12.

28. Герега, Й. За нашу і вашу свободу [Текст] : [Симон Петлюра, Степан Бандера, Олег Ольжич (Олег Кандиба); Українська повстанська армія (УПА)] / Й. Герега // Вільне життя плюс. — 2019. — 20 верес. — С. 5.
29. Герої не вмирають : лікар Юрій Липа [Текст] : [письменник-лікар УПА, лікував повстанців у лісах та санаторно-медичних пунктах УПА] // Ваше здоров'я. — 2020. — 13 січ. — С. 18.
30. Говорун, Ю. УПА — маленька держава з власною системою охорони здоров'я [Текст] / Ю. Говорун // Ваше здоров'я. — 2020. — 13 січ. — С. 17—19.
31. Грицьків, С. Дії УПА на Закерзонні [Текст] : [про прадавні українські землі, які сьогодні відносяться до Польщі] / С. Грицьків // Вільне життя плюс. — 2017. — 21 квіт. — С. 2.
32. Грицьків, С. За тебе, свята Україно! [Текст] : до 78-ї річниці створення УПА ; [медична служба в УПА] / С. Грицьків // Вільне життя плюс. — 2020. — 16 жовт. — С. 3.
33. Захоплюючі факти про УПА [Текст] // Свобода. — 2018. — 14 берез. — С. 5.
34. Колінець, В. УПА — нескорена армія без держави [Текст] / В. Колінець // Нова Тернопільська газета. — 2017. — 11—17 жовт. — С. 4.
35. Коменда, М. Українська повстанська армія: у горнилі боротьби [Текст] : за книжкою Юрія Киричука «Історія УПА» / М. Коменда // Вільне життя плюс. — 2021. — 3 груд. — С. 4—5.
36. Коменда, М. УПА: напередодні великих випробувань [Текст] / М. Коменда // Вільне життя плюс. — 2021. — 22 жовт. — С. 5.
37. Коменда, М. Це було у Климківцях [Текст] : [дії УПА на Тернопільщині] / М. Коменда // Вільне життя плюс. — 2018. — 16 листоп. — С. 3.
38. Коціра, Х. Позивний «Домовина». Історія арештантки [Текст] : [Ванда Горчинська — зв'язкова та медсестра УПА] / Х. Коціра // Свобода. — 2021. — 29 верес. — С. 2.
39. Краснодемський, В. Живий подих боротьби [Текст] : [про очільників вищого ешелону ОУН-УПА] / В. Краснодемський // Голос України. — 2020. — 10 жовт. — С. 10.
40. Купчик, К. Ніл Хасевич — творець бойової графіки УПА [Текст] / К. Купчик // Вісник Книжкової палати. — 2020. — № 11. — С. 42—44.

41. Левенець, Л. У боротьбі за волю України [Текст] : [УПА під час Другої світової війни в Надсянні, Лемківщині, Холмщині та Підляшші] / Л. Левенець // Вільне життя плюс. — 2021. — 8 жовт. — С. 2.
42. Мета боротьби — незалежна держава [Текст] : [УПА] // Вільне життя плюс. — 2021. — 13 жовт. — С. 6.
43. Олещук, І. Життя, віддане Україні [Текст] : [Петро Федорів — провідний діяч УПА] / І. Олещук // Свобода. — 2017. — 6 жовт.
44. Рибчак, І. Дмитро Клячківський — один із засновників УПА [Текст] / І. Рибчак // Свобода. — 2020. — 7 жовт. — С. 4.
45. Савка, Б. Забутий курінь [Текст] : [до 75-річчя УПА] / Б. Савка // Вільне життя плюс. — 2017. — 13 жовт. — С. 5.
46. Самиців, М. Ми — нащадки козацького роду [Текст] : до 76 роковин створення УПА / М. Самиців // Свобода. — 2018. — 21 жовт. — С. 3.
47. Сливка, П. Вони боролися за Україну [Текст] : [боротьба радянського режиму проти ОУН та УПА] / П. Сливка // Вільне життя плюс. — 2020. — 24 січ. — С. 5.
48. Стех, Я. «Здобудеш українську державу або загинеш у боротьбі за неї» [Текст] : [пам'яті головного командира УПА генерала Романа Шухевича] / Я. Стех // Вільне життя плюс. — 2017. — 21 квіт. — С. 3 ; 28 квіт. — С. 3.
49. Федчук, Г. Поради з минулого... від УПА [Текст] / Г. Федчук // Військо України. — 2018. — № 10. — С. 54—57.
50. Шот, М. «Холодний Яр» упівської борні [Текст] : звичне село на Тернопіллі було столицею воюючої повстанської України 1943—1945 років / М. Шот // Урядовий кур'єр. — 2017. — 14 жовт. — С. 7.
51. Шпак, В. Вибух у Роттердамі [Текст] : 80 років загибелі Євгена Коновальця / В. Шпак // Урядовий кур'єр. — 2018. — 19 трав. — С. 5.
52. Штокало, В. Роман Шухевич — Головний командир воюючої сторони [Текст] : [голова проводу ОУН-УПА] / В. Штокало // Голос України. — 2018. — 23 серп. — С. 7.